

Joanna Adamik, Marcin Burghardt

Materiały kultury trzcinieckiej ze stanowiska 8 w Trzebownisku, pow. rzeszowski

Trzciniec culture materials from the site 8 in Trzebownisko, dist. Rzeszów

The article presents the material of the Trzciniec culture acquired in the course of field research in 2007 at the site No. 8 in Trzebownisko, dist. Rzeszów. More than 750 pottery sherds were excavated, which can be related to the classical phase of the Trzciniec culture.

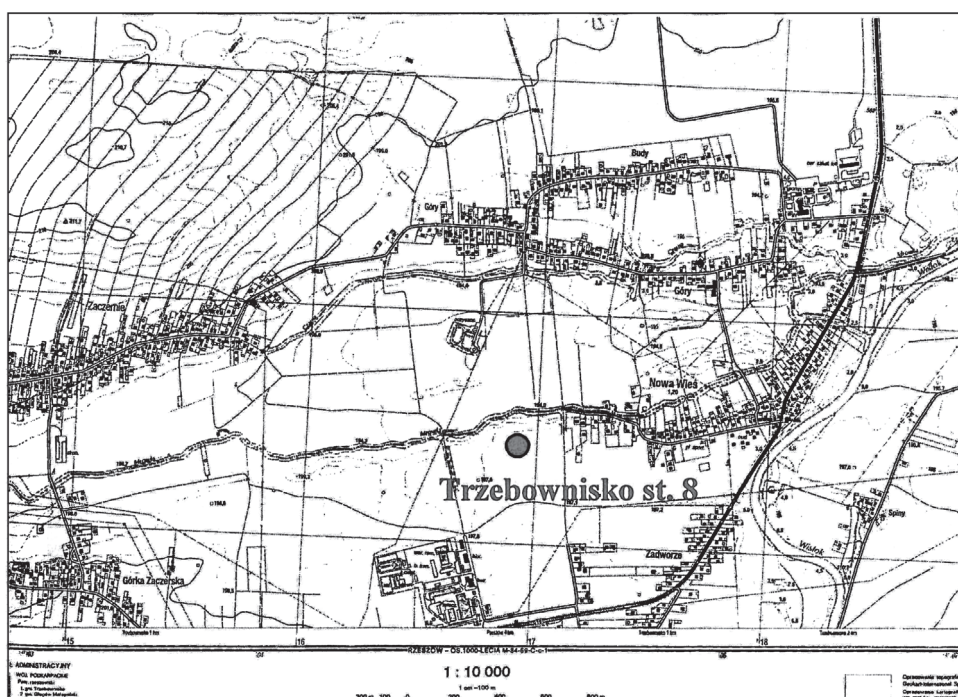
KEY WORDS: Trzciniec culture, settlement, Bronze Age

1. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Stanowisko nr 8 w Trzebownisku (AZP 102-76/22), gm. loco, pow. rzeszowski, usytuowane jest na piaszczystym wyniesieniu wydmyowym zlokalizowanym tuż nad dzisiejszym korytem rzeki Mrowli będącej lewym dopływem Wisłoka (ryc. 1). Wraz z położonymi w bliskiej odległości stanowiskami nr 9¹ i 11 stanowi ono część większego skupiska (mikroregionu) osadniczego obejmującego, obok wymienionych tu jedno-

stek, również szereg stanowisk zlokalizowanych po obydwu stronach obecnego koryta Wisłoka, między miejscowościami Trzebownisko na zachodzie, a Terliczką na wschodzie (S. Czopek 2010, ryc. 1).

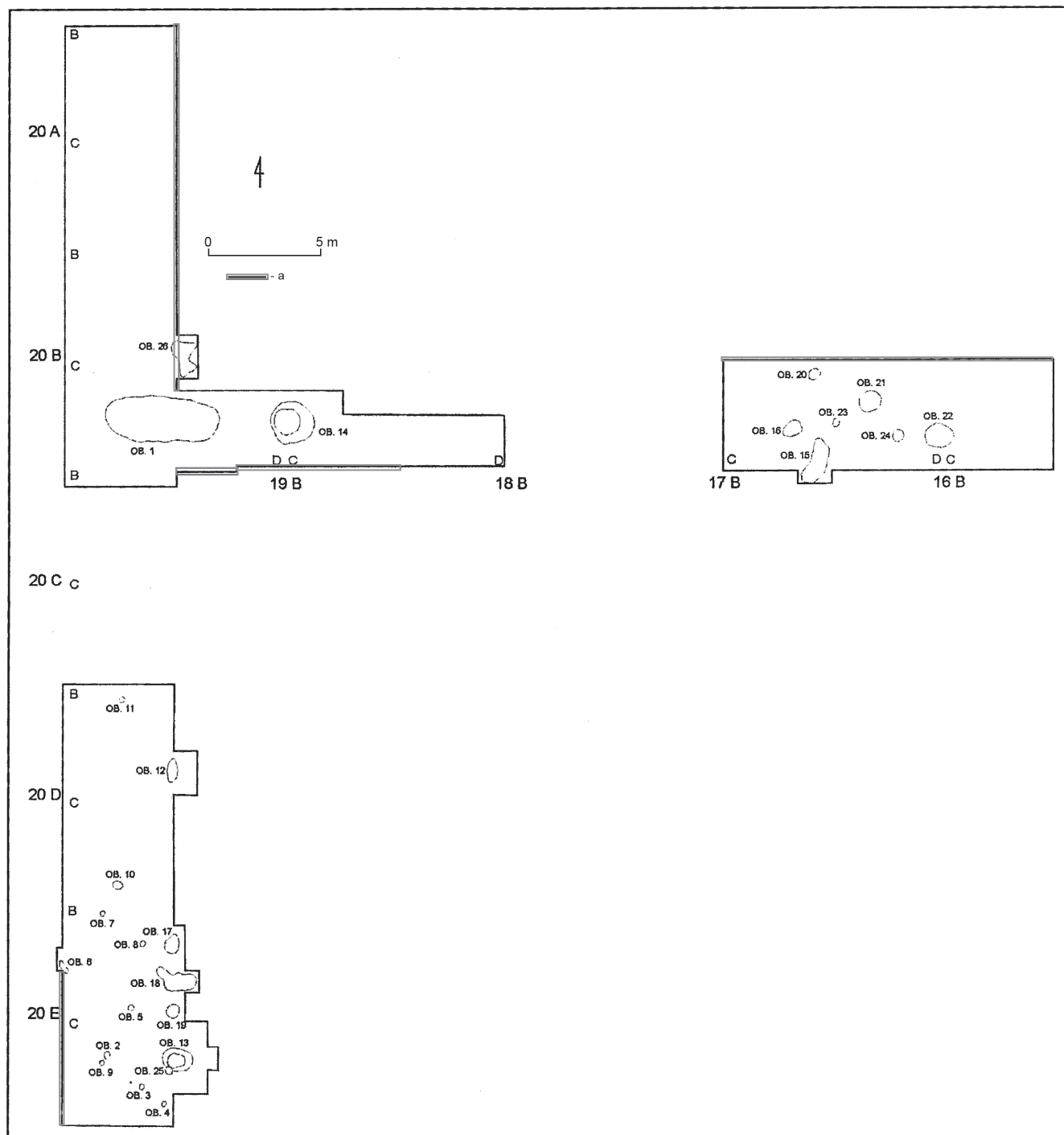
Stanowisko nr 8 w Trzebownisku zostało odkryte i zbadane w trakcie ćwiczeń terenowych studentów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego prowadzonych we współpracy

Ryc. 1. Trzebownisko, pow. Rzeszów, stan. 8. Lokalizacja stanowiska

Abb. 1. Trzebownisko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Lage der Fundstelle

¹ Stanowisko nr 9 w Trzebownisku położone jest w bardzo bliskiej odległości od analizowanego stanowiska i stanowi ono najprawdopodobniej część tej samej jednostki (por. S. Czopek 2003, s. 219-220).

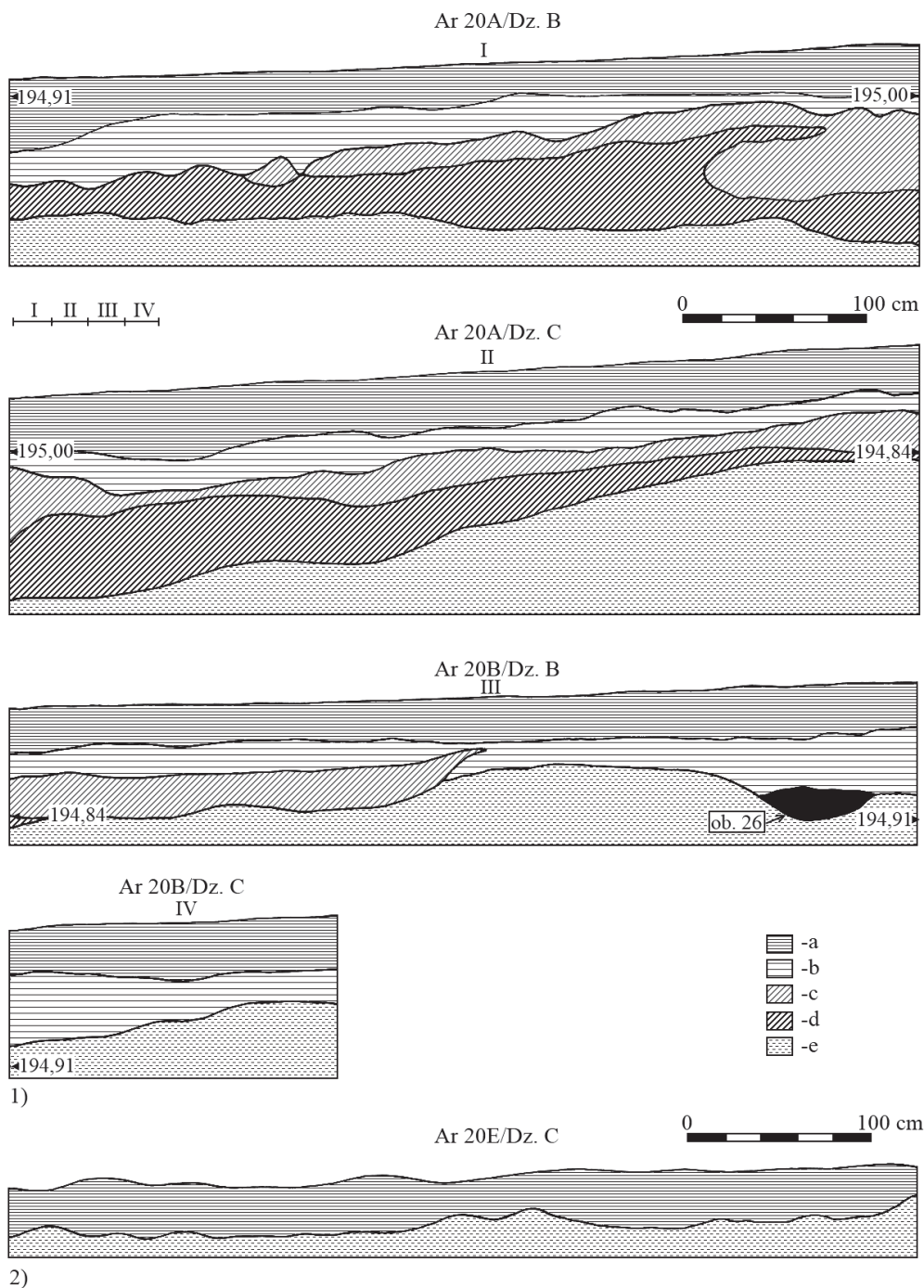
Ryc. 2. Trzebownisko, pow. Rzeszów, stan. 8. Plan wykopów badawczych z zaznaczeniem obiektów i lokalizacją przekrojów stratygraficznych przez stanowisko

Abb. 2. Trzebownisko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Plan der Grabungsschnitte mit den markierten Objekten und der Lokalisierung der Schichtprofile der Fundstelle

z Muzeum Okręgowym w Rzeszowie w 2007 roku (S. Czopek z zespołem). Prace badawcze rozpoczęto od wytyczenia na osi N-S siatki arowej, w obrębie której usytuowano cztery wykopy (po dwa na osi N-S i E-W) (ryc. 2) o łącznej powierzchni wynoszącej nieco ponad trzy ary. Eksplorację prowadzono warstwami mechanicznymi w obrębie warstw naturalnych. W trakcie prac odkryto i zbadano 26 obiektów ziemnych o różnej (zazwyczaj nieokreślonej) chronologii oraz zadokumentowano istnienie bogatej warstwy kulturowej, z której pozyskano dość liczną ceramikę i inne źródła ruchome. Uzyskane

w trakcie wspomnianych prac badawczych artefakty pozwoliły na wyodrębnienie na stanowisku co najmniej trzech faz osadniczych związanych z kulturą trzciniecką, będącą tematem niniejszego opracowania oraz z okresem wczesnośredniowiecznym. Wśród materiału zabytkowego ujawniono również pojedyncze ułamki ceramiki tarnobrzesckiej kultury łużyckiej.

W trakcie badań na stanowisku zaobserwowano interesującą sytuację stratygraficzną (ryc. 3 i 4). W wyżej położonych partiach wydmy, zajmującej południową część przebadanego obszaru, bezpośrednio pod warstwą humusu (warstwy 1.0 i 2.0)

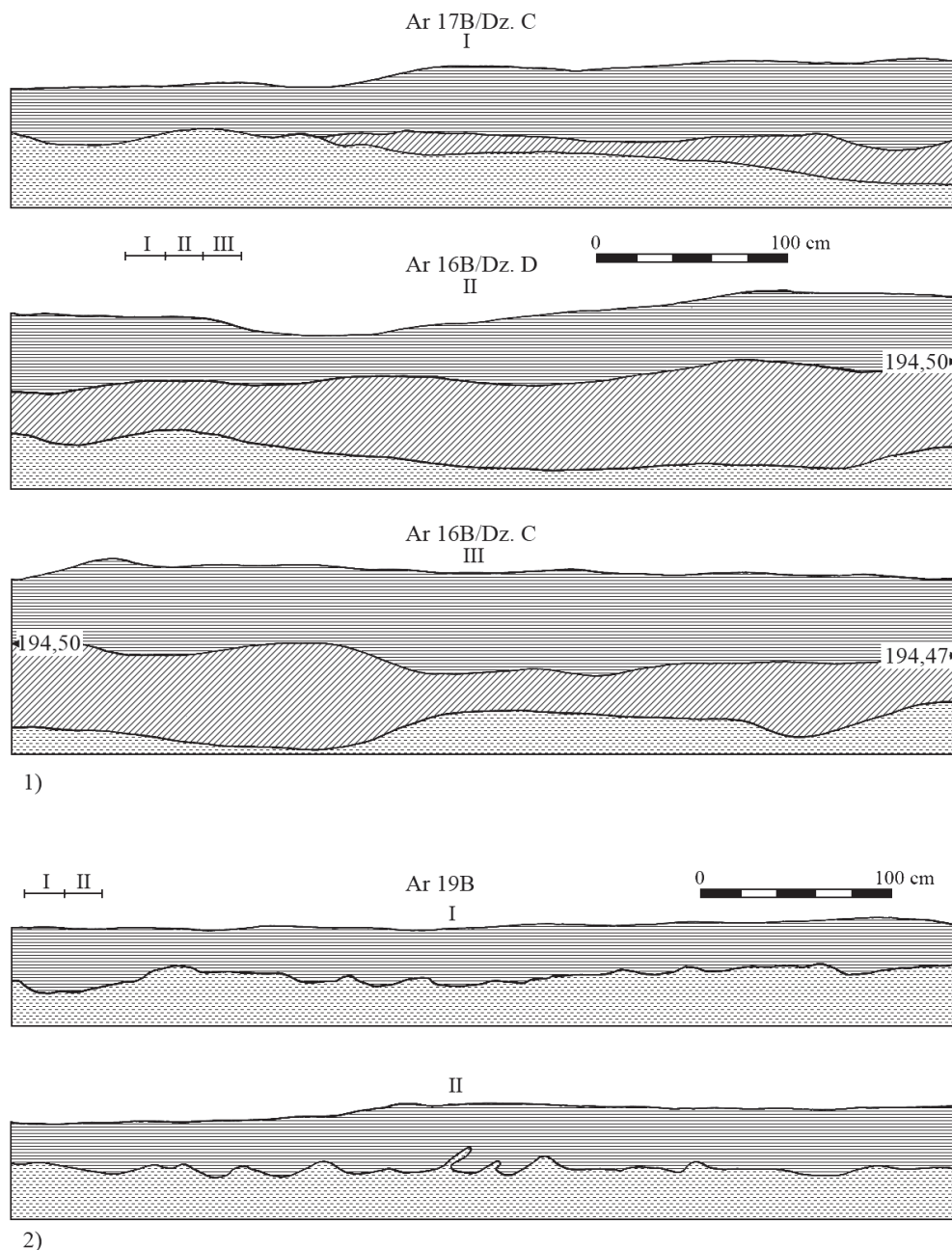

Ryc. 3. Trzebownik, pow. Rzeszów, stan. 8. Przekrój stratygraficzny przez stanowisko od strony wschodniej (1) i zachodniej (2). Oznaczenia warstw: a – warstwa próchnicy ornej; b – warstwa próchnicy nieobjętej orką (podglebie); c – niejednorodna ciemnoszara i ciemnobrunatna warstwa spływowa; d – intensywnie czarna warstwa spływowa; e – podłoże calcowe

Abb. 3. Trzebownik, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Schichtprofil der Fundstelle von der Ostseite (1) und der Westseite (2). Bezeichnung der Schichten: a – Ackerhumusschicht; b – durch Pflügen nicht beschädigte Humusschicht (Unterboden); c – inhomogene, dunkelgraue und dunkelbraune Solifluktionsschicht; d – intensiv schwarze Solifluktionsschicht; e – gewachsener Boden

zalegał całec z wyraźnie rysującymi się obiektami o szaroczar-nym i czarnym wypełnisku. Natomiast w części północnej sta-nowiska, na stoku nachylonym w kierunku Mrowli, uchwyt-na była warstwa kulturowa (mająca charakter spływowy) bogata w ceramikę kultury trzcinieckiej o barwie ciemnobrunatnej i szarobrunatnej w części stropowej (warstwa 3.10) oraz inten-sywnie czarnej w spągowej (warstwa 3.16) i różnej miąższo-

ści (do 60 cm). Również w tej części stanowiska stwierdzono obecność obiektów, przy czym były to nieliczne jamy zloka-lizowane na samym skraju warstwy akumulacyjnej. W części z nich zarejestrowano pojedyncze, niecharakterystyczne uła-mki ceramiki. Kontekst w jakim je znaleziono wskazuje na to, że znajdowały się one na złożu wtórnym.

Ryc. 4. Trzebowniko, pow. Rzeszów, stan. 8. Przekrój stratygraficzny przez stanowisko od strony północnej (1) i południowej (2). Oznaczenia warstw jak na ryc. 3

Abb. 4. Trzebowniko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Schichtprofil der Fundstelle von der Nordseite (1) und Südseite (2). Bezeichnung der Schichten wie auf der Abb. 3

2. MATERIAŁY

Materiał z warstwy ornej (warstwa 1.0)

1. Fragment brzegowy naczynia z pogrubioną obustronnie i skośnie ściętą krawędzią pod którą znajduje się listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. I, 1). 2. Fragment przydennej partii naczynia o lekko wyodrębnionym dnie; powierzchnie: zewnętrzna brunatna przechodząca w czarnobrunatną, wewnętrzna czarnobrunatna, w domieszce tłuczeń kamienny; średnica dna: 12 cm (tabl. I, 2). 3. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi profilowanej, obustronnie pogrubionej i skośnie ściętej; powierzchnie: zewnętrzna czarnobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszce tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. I, 3). 4. Fragment

brzegowy naczynia o nieznacznie pogrubionej do wewnątrz i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie ciemnobrunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny i mika (tabl. I, 4). 5. Fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie: zewnętrzna brunatna, wewnętrzna czarnobrunatna, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. I, 5). 6. Fragment naczynia zdobionego niewielkim guzkiem plastycznym; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszce tłuczeń kamienny (tabl. I, 6). 7. 54 fragmenty z różnych naczyń, w tym: 24 fragmenty ceramiki o powierzchniach brunatnych, gładkich, w domieszce tłuczeń kamienny; 13 fragmentów ceramiki o powierzchniach szarobrunatnych, gładkich, w domieszce tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; 11 fragmentów ceramiki o po-

wierzchniach zewnętrznych brunatnych, wewnętrznych czarnych, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; fragment ceramiki o powierzchniach zewnętrznej szarobrunatnej, wewnętrznej czarnej, w domieszcze tłuczeń kamienny; drobny fragment ceramiki o czarnych, gładkich powierzchniach, w domieszcze tłuczeń kamienny; bryłka polepy i cztery drobne fragmenty ceramiki o nieokreślonych cechach technologicznych.

Materiał z warstwy podglebia (warstwa 2.0)

1. 2 przepalone fragmenty krzemieni. 2. 13 fragmentów kamieni. 3. 8 fragmentów pucharu o profilu esowatym z pogrubionym i skośnie ściętym brzegiem, zdobionego listwą plastyczną z dookoła umieszczonymi dołkami, umieszczoną na największej wydętości brzuśca oraz usutywanymi powyżej poziomymi żłobkami i odciskami; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze gruboziarnisty tłuczeń; średnica wylewu: 19 cm, średnica brzuśca: 18,8 cm, średnica dna: 9 cm (tabl. II, 1). 4. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej, skośnie ściętej; powierzchnie czarnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 7). 5. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej, skośnie ściętej; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. I, 8). 6. Fragment naczynia zdobionego poziomą listwą plastyczną; powierzchnie czarnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 9). 7. Fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie: zewnętrzna czarnobrunatna, wewnętrzna brunatna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 10). 8. Fragment brzegowej części naczynia o profilowanej, pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 11). 9. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej, skośnie ściętej; powierzchnia zewnętrzna brunatna, wewnętrzna czarnobrunatna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 12). 10. Fragment brzegowej części naczynia o wychylonej i skośnie ściętej krawędzi; pod krawędzią niewielka listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 13). 11. Fragment brzegowej części naczynia o wychylonej, nieznacznie pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; pod wylewem niewielka pozioma listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 14). 12. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej i skośnie ściętej; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 15). 13. Fragment brzegowej części naczynia o wychylonej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie czarne (szaroczarne), gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 16). 14. Fragment górnej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; poniżej wylewu pozioma listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze gruboziarnisty tłuczeń kamienny (tabl. I, 17). 15. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej i skośnie ściętej; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. I, 18). 16. Fragment brzegowej części naczynia o facetowanej krawędzi; powierzchnie czarne, gładkie (tabl. II, 2). 17. Fragment brzegowej części naczynia o wychylonej, pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie czarnobrunatne przechodzące poniżej wylewu w brunatne, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. II, 3). 18. Fragment górnej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; na szyjce listwa plastyczna; powierzchnie ciemnobrunatne, przechodzące przy wylewie w czarnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. II, 4). 19. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej, skośnie ściętej; poniżej wylewu słabo wyodrębniona listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. III, 1). 20. Fragment naczynia zdobionego listwą plastyczną; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. III, 2). 21. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej i skośnie ściętej; poniżej zachowane ślady czterech poziomych linii rytch; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. III, 3). 22. 2 fragmenty górnej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; poniżej

wylewu pozioma listwa plastyczna; powierzchnie gładkie: zewnętrzna brunatna, wewnętrzna czarnobrunatna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. III, 4). 23. Fragment górnej części jednoczołowej misy o nieznacznie pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; pod krawędzią otwórki (zachowany jeden); powierzchnia zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. III, 5). 24. Fragment dna naczynia; powierzchnie: zewnętrzna brunatna, wewnętrzna czarnobrunatna, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny; średnica dna: 11 cm (tabl. III, 6). 25. Fragment taśmowatego ucha; powierzchnie szaroczarne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. III, 7). 26. Fragment dna naczynia; powierzchnia zewnętrzna brunatna, wewnętrzna czarna, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny; średnica dna: 10 cm (tabl. III, 8). 26. Fragment naczynia zdobionego dwiema poziomymi listwami plastycznymi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 27. Drobny fragment brzegowej części naczynia o wychylonej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 28. 2 drobne fragmenty brzegowych części naczyń o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 29. Drobny fragment brzegu naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny i ceramiczny. 30. Fragment dna naczynia; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 31. 219 niecharakterystycznych fragmentów z różnych naczyń, w tym: 141 fragmentów ceramiki z różnych naczyń o powierzchniach brunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny; 43 fragmenty ceramiki z różnych naczyń o powierzchniach zewnętrznych brunatnych, wewnętrznych czarnych (szaroczarnych), w domieszcze tłuczeń kamienny, niekiedy z dodatkiem miki; 20 fragmentów ceramiki o powierzchniach szarobrunatnych, w domieszcze tłuczeń kamienny i ceramiczny z niewielką ilością miki; 11 fragmentów ceramiki z różnych naczyń (w tym fragment silnie zniszczonego dna) o powierzchniach czarnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny; trzy fragmenty ceramiki o powierzchniach zewnętrznych szarobrunatnych i brunatnych wewnętrznych, w domieszcze tłuczeń kamienny; fragment silnie przepalonego naczynia i 4 fragmenty ceramiki o nieokreślonych cechach technologicznych; 7 bryłek polepy.

Materiał z I warstwy kulturowej (warstwa nr 3.10) zlokalizowanej na głębokości od 30/40 cm do 60/90 cm

1. 14 fragmentów kamieni. 2. 5 fragmentów łagodnie profilowanego garnka o esowatym profilu o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi²; powierzchnie: zewnętrzna czarnobrunatna przechodząca poniżej załomu brzuśca w brunatną, wewnętrzna czarna, w domieszcze tłuczeń kamienny; średnica wylewu: 14 cm, średnica największej wydętości brzuśca: 18 cm (tabl. V, 1). 3. 6 fragmentów górnej części garnka (?) z wychyloną, obustronnie pogrubioną i skośnie ściętą krawędzią wylewu; poniżej krawędzi wylewu 10 poziomych żłobków; pod nimi wątek łukowatych żłobków (3); powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; średnica wylewu 24 cm (tabl. IV, 1). 4. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionym i skośnie ściętym brzegu; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. III, 9). 5. Fragment naczynia garnkowatego (?) o pogrubionym i wychylonym na zewnątrz brzegu; pod wylewem zachowane dwie niewielkie listwy plastyczne; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. III, 10). 6. 2 fragmenty naczynia z listwą plastyczną; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. III, 11). 7. Fragment cienkościennego naczynia z zachowanym ornamentem poziomymi liniami rytymi (7); powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 2). 8. Fragment pogrubionego i skośnie ściętego brzegu naczynia o powierzchniach brunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 3). 9. Frag-

² Kolejny fragment tego naczynia odkryto w warstwie 3.16.

ment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie czarnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. IV, 4). 10. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 5). 11. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 6). 12. Fragment brzegowej części naczynia o krawędzi pogrubionej, skośnie ściętej; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 7). 13. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi profilowanej, pogrubionej i skośnie ściętej; powierzchnie: zewnętrzna ciemnobrunatna przechodząca w czarną przy brzegu naczynia, wewnętrzna czarna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 8). 14. Fragment naczynia zdobionego poziomą listwą plastyczną; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 9). 15. Fragment naczynia zdobionego dwoma poziomymi listwami plastycznymi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 10). 16. 3 fragmenty ceramiki z naczynia zdobionego dwoma listwami plastycznymi; powierzchnie czarne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 11). 17. Fragment cienkościenne naczynia zdobionego ornamentem poziomymi liniami rytymi (8); powierzchnia zewnętrzna brunatna, wewnętrzna szaroczarna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 12). 18. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi, pod którą znajduje się niewielka pozioma listwa plastyczna; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. IV, 13). 19. Fragment brzegowej części naczynia o niepogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie ciemnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 2). 20. Fragment brzegu z zaokrągloną krawędzią wylewu z naczynia o prostej szyi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 3). 21. Fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi, pod którą znajduje się niezbyt wydatna listwa plastyczna; powierzchnie: zewnętrzna ciemnobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 4). 22. Fragment brzegu misy stożkowej z otworami pod lekko zaokrągloną, ale ustawioną poziomą krawędzią wylewu; powierzchnie ciemnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 5). 23. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 6). 24. Fragment naczynia zdobionego poziomą listwą plastyczną; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 7). 25. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 8). 26. Fragment naczynia zdobionego listwą plastyczną; powierzchnie: zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna szaroczarna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 9). 27. Fragment brzegowy naczynia z krawędzią profilowaną, pogrubioną i pionowo ściętą; powierzchnie: zewnętrzna brunatna, wewnętrzna jasnobrunatna, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 10). 28. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie: zewnętrzna brunatna, wewnętrzna szarobrunatna, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. V, 11). 29. Fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie czarnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 12). 30. Fragment brzegowej części naczynia o wychylonej i skośnie ściętej krawędzi, pod którą znajduje się ornament poziomych żłobków; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. V, 13). 31. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze duża ilość gruboziarnistego tłucznia kamiennego (tabl. V, 14). 32. 2 fragmenty brzegowe naczynia z krawędzią profilowaną, pogrubioną i skośnie ściętą; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; średnica wylewu: 24 cm (tabl. VI, 1). 33. Fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi, pod którą znajduje się pozioma listwa plastycz-

na; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VI, 2). 34. Fragment brzegowej części naczynia o wychylonej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VI, 3). 35. Fragment brzegowej części naczynia o wychylonej, pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi, pod którą znajduje się niewielka pozioma listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VI, 4). 36. Fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie ciemnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VI, 5). 37. Fragment naczynia o niepogrubionym, poziomo ściętym brzegu i prostej szyi; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna lekko szorstka, w domieszcze duża ilość tłucznia kamiennego (tabl. VI, 6). 38. 2 fragmenty górnej partii łagodnie profilowanego (?) garnka o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; w górnej partii dwie poziome listwy plastyczne wymodelowane ze ścianek naczynia; powierzchnie czarnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. VI, 7). 39. 3 fragmenty naczynia z ornamentem poziomych żłobków (zachowane 7) i umieszczonych poniżej łukowatych; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VI, 8). 40. Fragment naczynia ze stożkową szyją w typie garnka beczułkowatego (?) z prosto ściętą krawędzią wylewu; poniżej wylewu pozioma listwa plastyczna; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VI, 9). 41. Fragment przydennej partii naczynia; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny; średnica dna: 7 cm (tabl. V, 10). 42. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi, pod którą znajduje się listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VI, 11). 43. Brzegowy fragment naczynia o krawędzi pogrubionej i skośnie ściętej; powierzchnie brunatne (wewnętrzna przechodząca w czarnobrunatną), w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VII, 1). 44. Fragment brzegowy naczynia z krawędzią profilowaną, pogrubioną i skośnie ściętą; pod wylewem niewielka listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VII, 2). 45. Fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VII, 3). 46. Fragment przydennej partii naczynia; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny; średnica: 14 cm (tabl. VII, 4). 47. 4 fragmenty górnej części naczynia z łukowatą szyją zdobioną dwiema poziomymi listwami plastycznymi; krawędź wylewu pogrubiona, skośnie ścięta; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VII, 5). 48. Fragment dna naczynia; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VII, 6). 49. Fragment naczynia zdobionego poziomą listwą plastyczną; powierzchnia zewnętrzna brunatna, wewnętrzna czarna, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. VII, 7). 50. Brzegowy fragment naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VII, 8). 51. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie ciemnobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VII, 9). 52. Fragment przydennej partii naczynia; powierzchnie: zewnętrzna brunatna, wewnętrzna szaroczarna, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki. 53. Fragment naczynia zdobionego listwą plastyczną, powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 54. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 55. 5 fragmentów ceramiki z środkowej partii naczynia (jednego?) zdobionego guzem plastycznym; powierzchnie zewnętrzne brunatne, wewnętrzne czarne, w domieszcze tłuczeń kamienny. 56. 5 fragmentów ceramiki z innych naczyń wykonanych w podobnej technologii. 57. 5 fragmentów brzegowych części różnych naczyń o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi oraz brunatnych, gładkich powierzchniach wykonanych z domieszką tłucznia kamiennego. 58. Fragment dna naczynia o powierzchniach brunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny. 59. Drobny frag-

ment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 60. Fragment naczynia zdobionego dwoma niewielkimi poziomymi listami plastycznymi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 61. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie: zewnętrzna brunatna, wewnętrzna czarna, w domieszcze tłuczeń kamienny i mika. 62. Fragment dna naczynia; powierzchnie szarobrunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 63. Drobną fragment brzegowej części naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 64. 280 niecharakterystycznych fragmentów z różnych naczyń, w tym: 109 fragmentów ceramiki z różnych naczyń o powierzchniach brunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny; 58 fragmentów ceramiki z naczyń o powierzchniach zewnętrznych brunatnych, wewnętrznych czarnych lub szaroczarnych, w domieszcze tłuczeń kamienny, niekiedy z niewielką ilością miki; 32 fragmenty ceramiki cienkościenną o powierzchniach brunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny; 20 fragmentów ceramiki o szarobrunatnych, gładkich powierzchniach, w domieszcze tłuczeń kamienny; 10 fragmentów ceramiki grubościenną o powierzchniach zewnętrznych brunatnych, wewnętrznych szarobrunatnych, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; 9 fragmentów ceramiki o powierzchniach czarnych (szaroczarnych), gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; 6 fragmentów ceramiki o powierzchniach brunatnych, zewnętrznych lekko szorstkich, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; 5 fragmentów ceramiki o powierzchniach zewnętrznych brunatnych, wewnętrznych szarobrunatnych, w domieszcze tłuczeń kamienny; 5 fragmentów ceramiki z naczyń o powierzchniach zewnętrznych brunatnych, wewnętrznych zniszczonych, w domieszcze tłuczeń kamienny; 4 fragmenty ceramiki grubościenną o powierzchniach brunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny i ceramiczny z niewielką ilością miki; 4 fragmenty ceramiki o powierzchniach zewnętrznych czarnobrunatnych i czarnych wewnętrznych, w domieszcze tłuczeń kamienny; 2 fragmenty ceramiki o powierzchniach jasnobrunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny; fragment ceramiki z grubościenną naczynia o powierzchniach: zewnętrznej brunatnej, wewnętrznej czarnej, w domieszcze tłuczeń kamienny; 15 drobnych fragmentów ceramiki o nieokreślonych cechach technologicznych; 16 bryłek polipy.

Materiał z II warstwy kulturowej (warstwa nr 3.16) zalegającej na głębokości od 40/60 cm do 80/100 cm

1. Fragment brzegowej części naczynia o profilowanej i pogrubionej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. VIII, 1). 2. Fragment brzegowej części naczynia o prostej (nieznacznie pogrubionej?), skośnie ściętej krawędzi; powierzchnia zewnętrzna ciemnobrunatna, wewnętrzna czarna, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl.

VIII, 2). 3. Fragment naczynia zdobionego listwą plastyczną; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VIII, 3). 4. Fragment naczynia zdobionego grupą owalnych dołków w górnej części brzuśca, oddzielonego od szyi dwoma poziomymi żłobkami, między którymi utworzył się rodzaj listewki (tabl. VIII, 4). 5. Fragment brzegowy naczynia o krawędzi pogrubionej i poziomo ściętej; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki (tabl. VIII, 5). 6. Fragment naczynia zdobionego poziomą listwą plastyczną; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VIII, 6). 7. Fragment załomu brzuśca zdobionego powyżej największej wydętości brzuśca ornamentem poziomych linii rytch (4); powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VIII, 7). 8. Fragment brzegowy naczynia o prostej, skośnie ściętej krawędzi pod którą znajdują się dwie poziome linie ryte; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny i mika (tabl. VIII, 8). 9. Fragment brzegowy naczynia garnkowego (?) z krawędzią wychyloną i skośnie ściętą, nieznacznie pogrubioną; pod krawędzią niewielka listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VIII, 9). 10. Fragment brzegowy naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; poniżej wylewu listwa plastyczna; powierzchnie brunatne, przechodzące w czarnobrunatne, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VIII, 10). 11. Fragment brzegowy naczynia garnkowego (?) o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; poniżej wylewu ornament poziomych linii rytch; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VIII, 11). 12. Fragment naczynia zdobionego ornamentem poziomych linii rytch; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny (tabl. VIII, 12). 13. Drobną fragment dna naczynia; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny. 14. Drobną fragmenty brzegu naczynia o pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny i ceramiczny. 15. Drobną fragment dna; powierzchnie zewnętrzna brunatna, wewnętrzna szarobrunatna, w domieszcze tłuczeń kamienny. 16. 47 fragmentów niediagnostycznych z różnych naczyń, w tym: 24 fragmenty ceramiki z różnych naczyń o brunatnych, gładkich powierzchniach, w domieszcze tłuczeń kamienny, niekiedy z dodatkiem miki; 10 fragmentów ceramiki o powierzchniach zewnętrznych brunatnych, wewnętrznych czarnych, w domieszcze tłuczeń kamienny, niekiedy z dodatkiem miki; 5 fragmentów ceramiki o powierzchniach jasnobrunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny z niewielką ilością miki; 4 fragmenty ceramiki z naczyń o powierzchniach zewnętrznych szarobrunatnych, wewnętrznych czarnych, w domieszcze tłuczeń kamienny; 2 fragmenty ceramiki o powierzchniach szarobrunatnych, gładkich, w domieszcze tłuczeń kamienny; fragment ceramiki z grubościenną naczynia; powierzchnie brunatne, gładkie, w domieszcze tłuczeń kamienny; fragment grubościenną ceramiki o powierzchniach zewnętrznej brunatnej, wewnętrznej czarnej, w domieszcze tłuczeń kamienny.

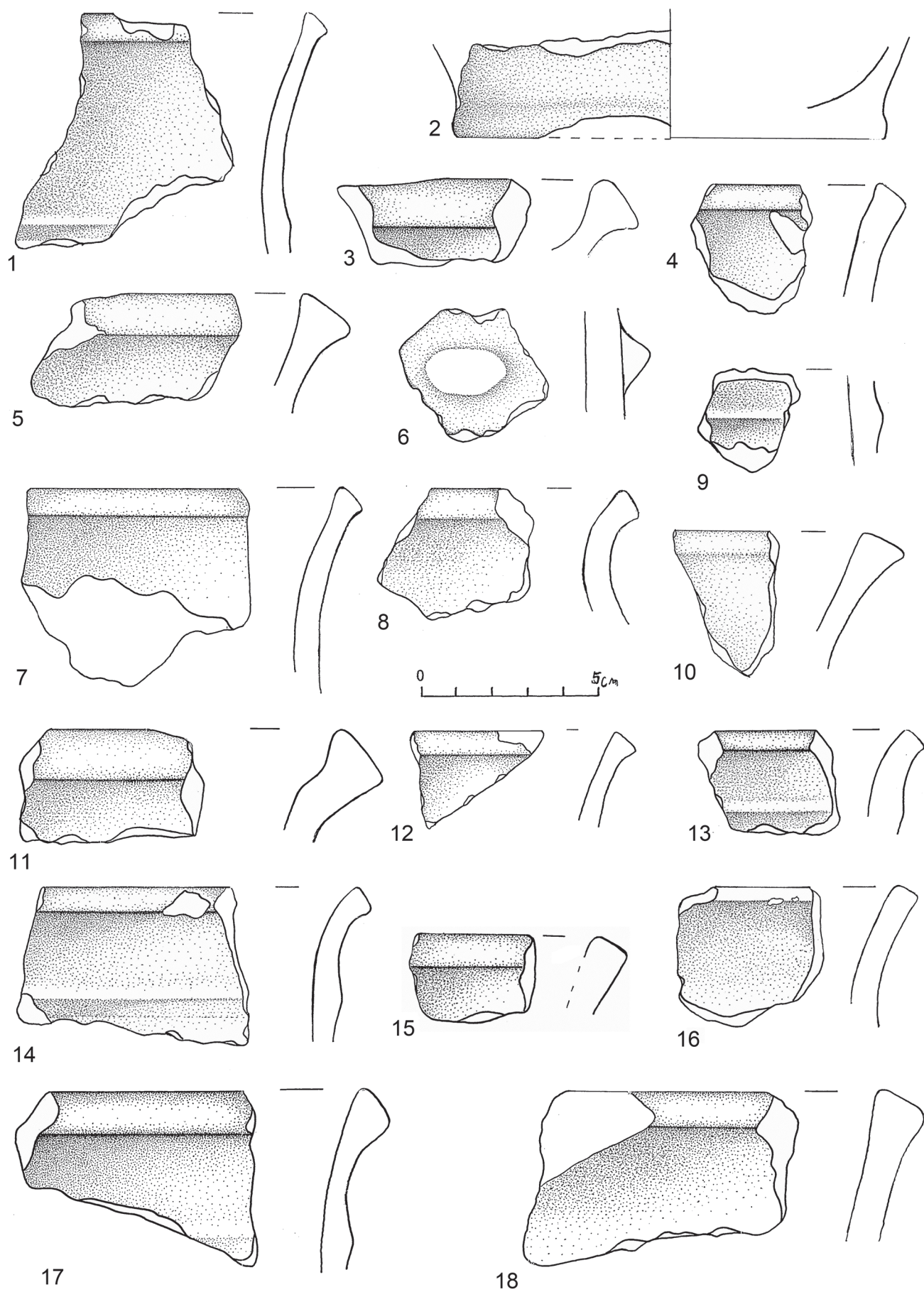
3. ANALIZA

TECHNOLOGIA

Pozyskany w trakcie prac wykopaliskowych na stanowisku 8 w Trzebowniku zasób źródeł kultury trzcinieckiej obejmuje ponad 750 fragmentów ceramiki. Podstawowy podział technologiczny jaki można tu zastosować opiera się, podobnie jak to miało miejsce w opracowaniu S. Czopka (2007, s. 58) dotyczącym materiałów kultury trzcinieckiej ze stanowiska 22 w Grodzisku Dolnym, na wydzieleniu kilku grup technologicznych:

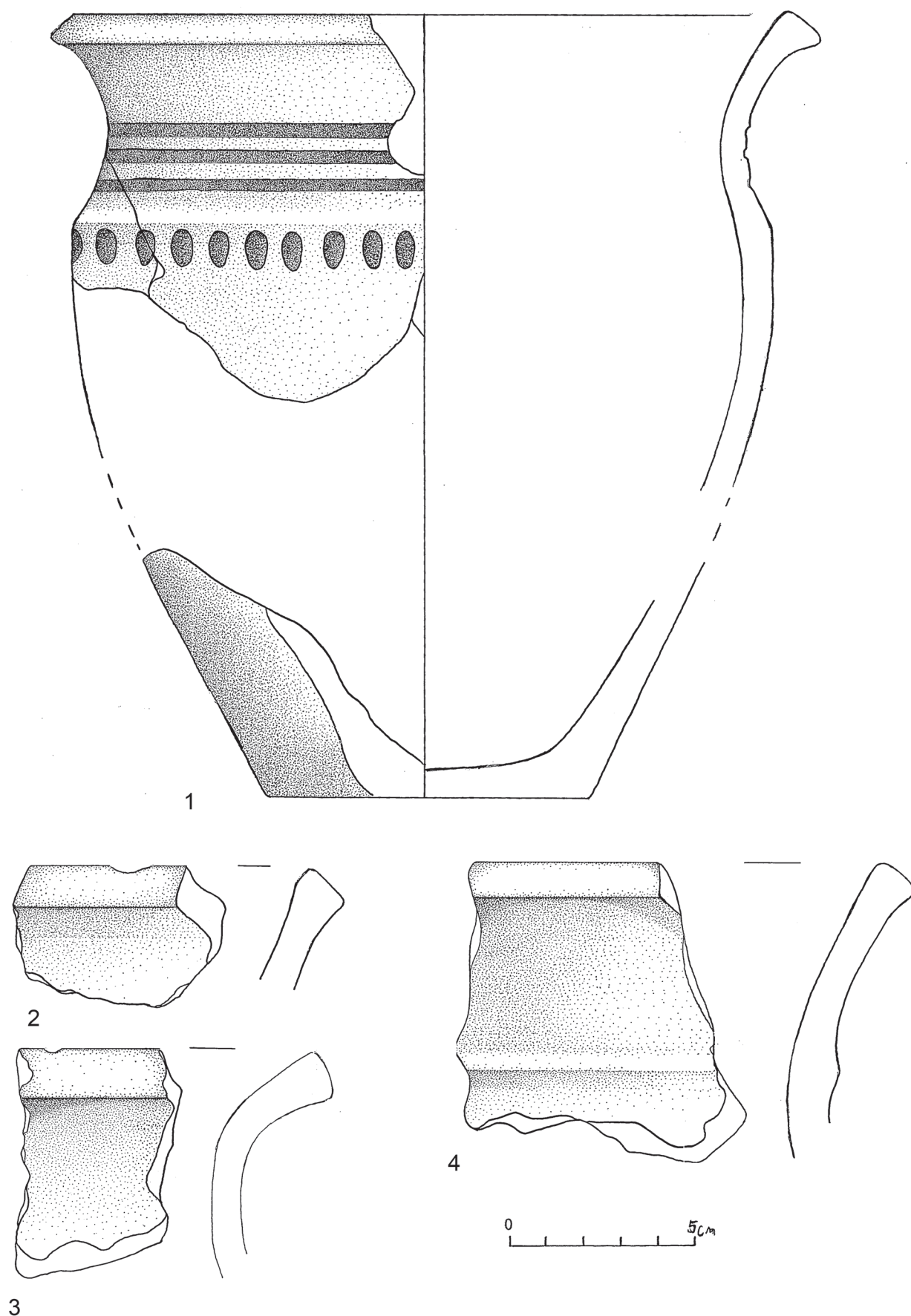
- Grupa IA – ceramika o powierzchniach gładkich, jasnobrunatnych;

- Grupa IB – ceramika o powierzchniach gładkich, brunatnych;
- Grupa IC – ceramika o powierzchniach szarobrunatnych (czarnobrunatnych), gładkich;
- Grupa ID – ceramika gładkościenna o powierzchni zewnętrznej brunatnej i wewnętrznej szarobrunatnej (czarnobrunatnej);
- Grupa II – ceramika gładkościenna o powierzchni zewnętrznej brunatnej i wewnętrznej czarnej (szaroczarnej);
- Grupa III – ceramika brunatna (szarobrunatna) o lekko szorstkich powierzchniach zewnętrznych;

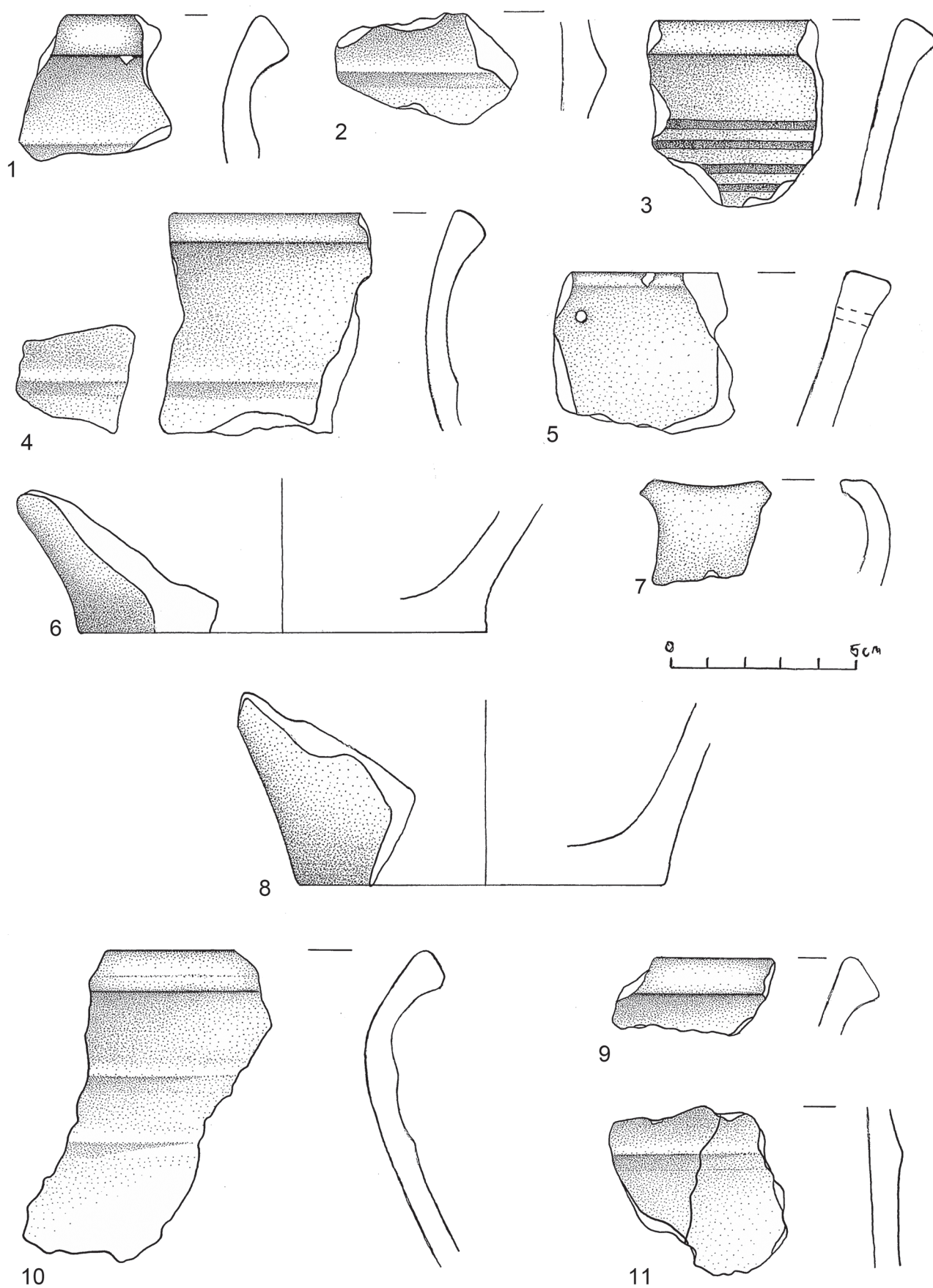

Tabl. I. Trzebownisko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z warstwy ornej (1-6) i z warstwy podglebia (7-18)

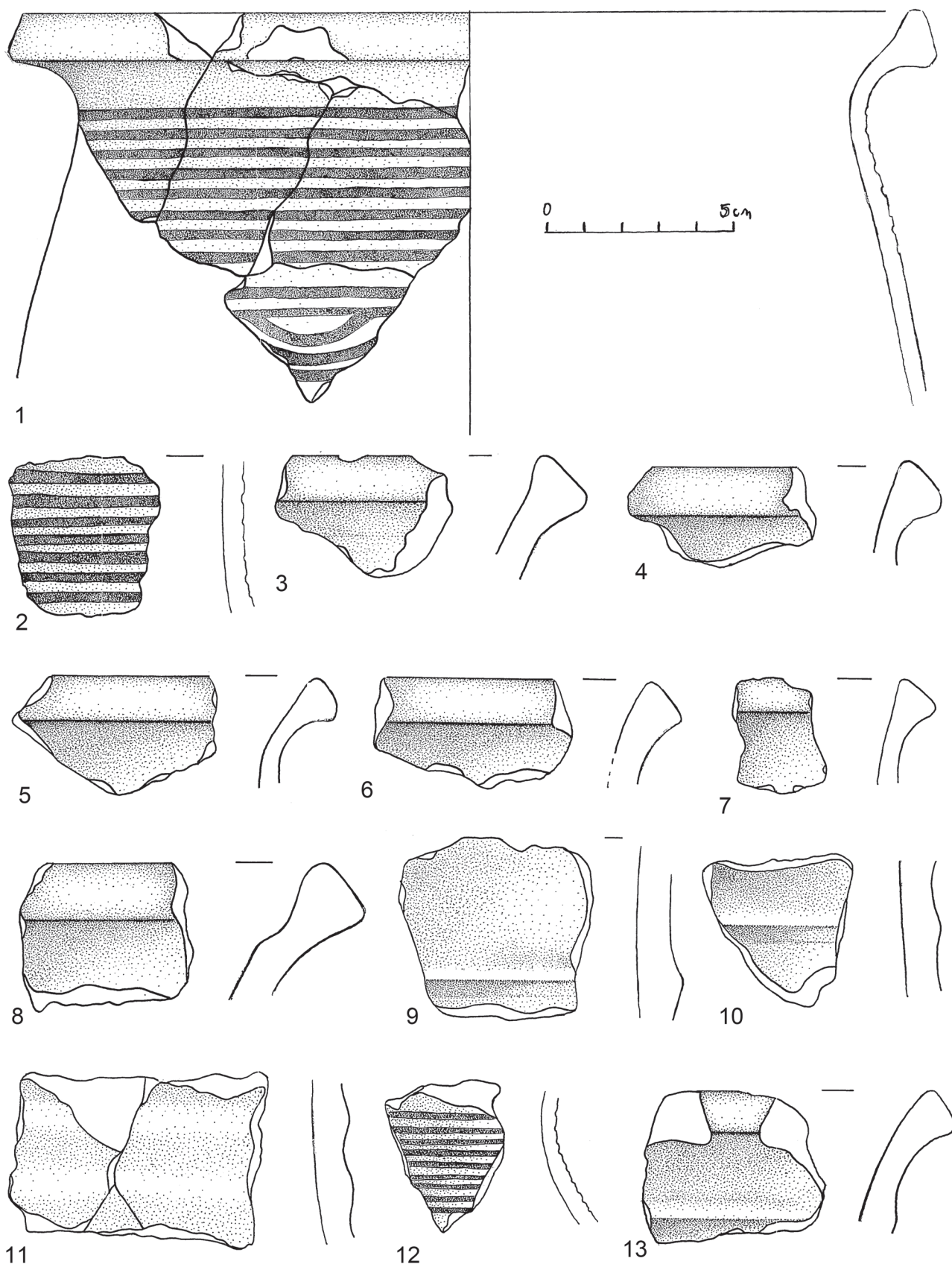
Taf. I. Trzebownisko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der Ackerschicht (1-6) und der Unterbodenschicht (7-18)

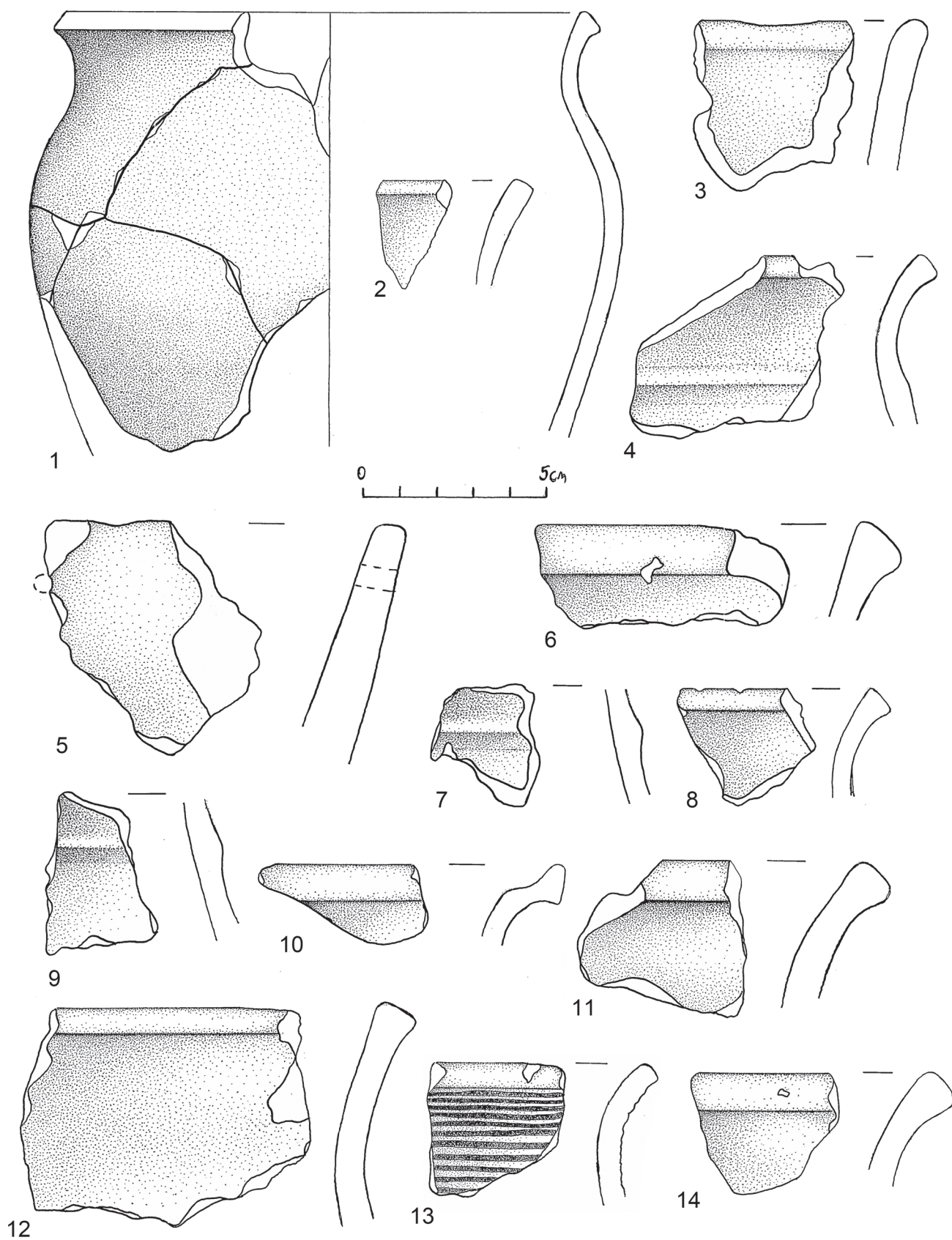
Tabl. II. Trzebowniko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z warstwy podglebia
 Taf. II. Trzebowniko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der Unterbodenschicht

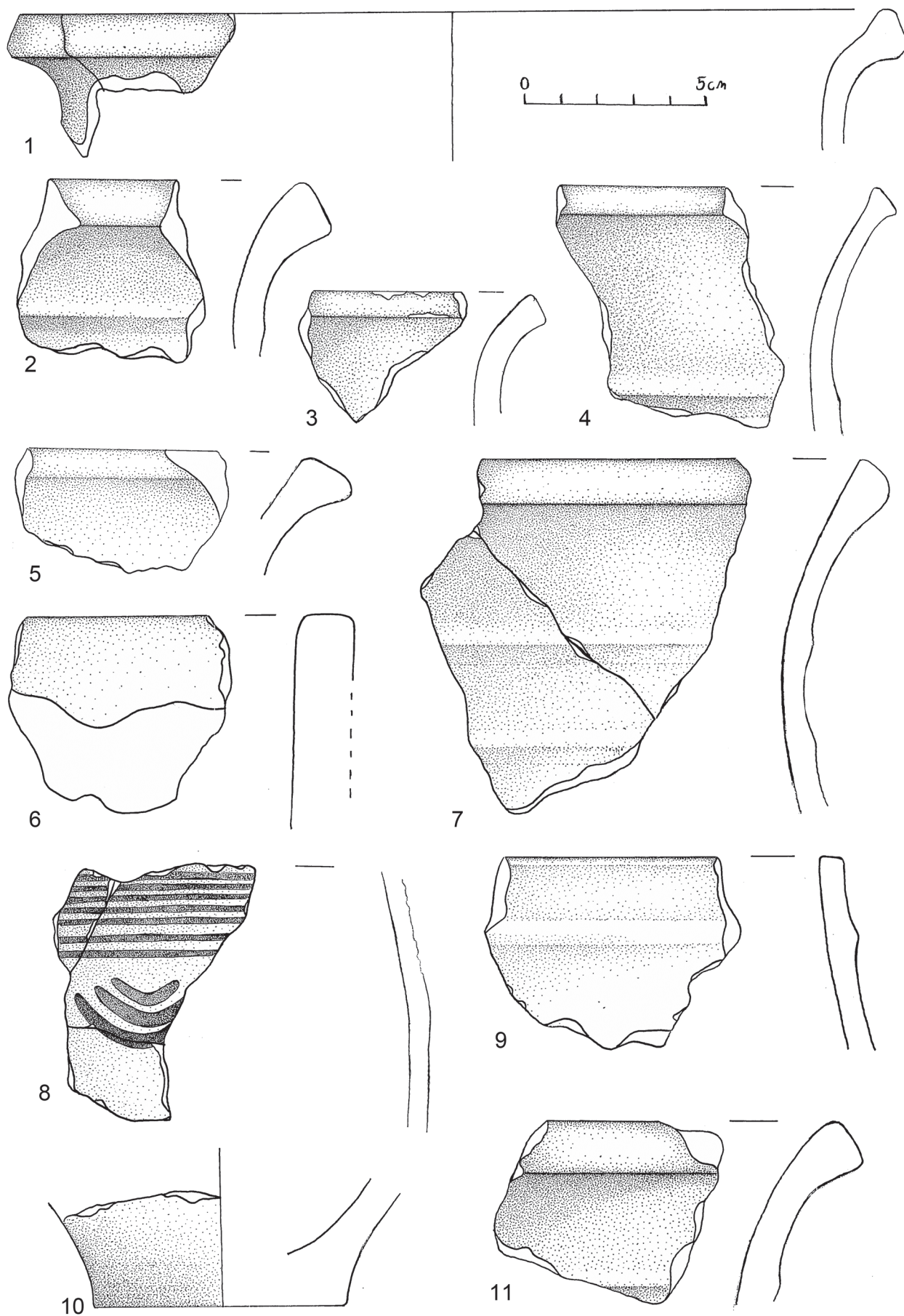
Tabl. III. Trzebowńsko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z warstwy podglebia (1-8) i z I warstwy kulturowej (9-11)
 Taf. III. Trzebowńsko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der Unterbodenschicht (1-8) und der I. Kulturschicht (9-11)

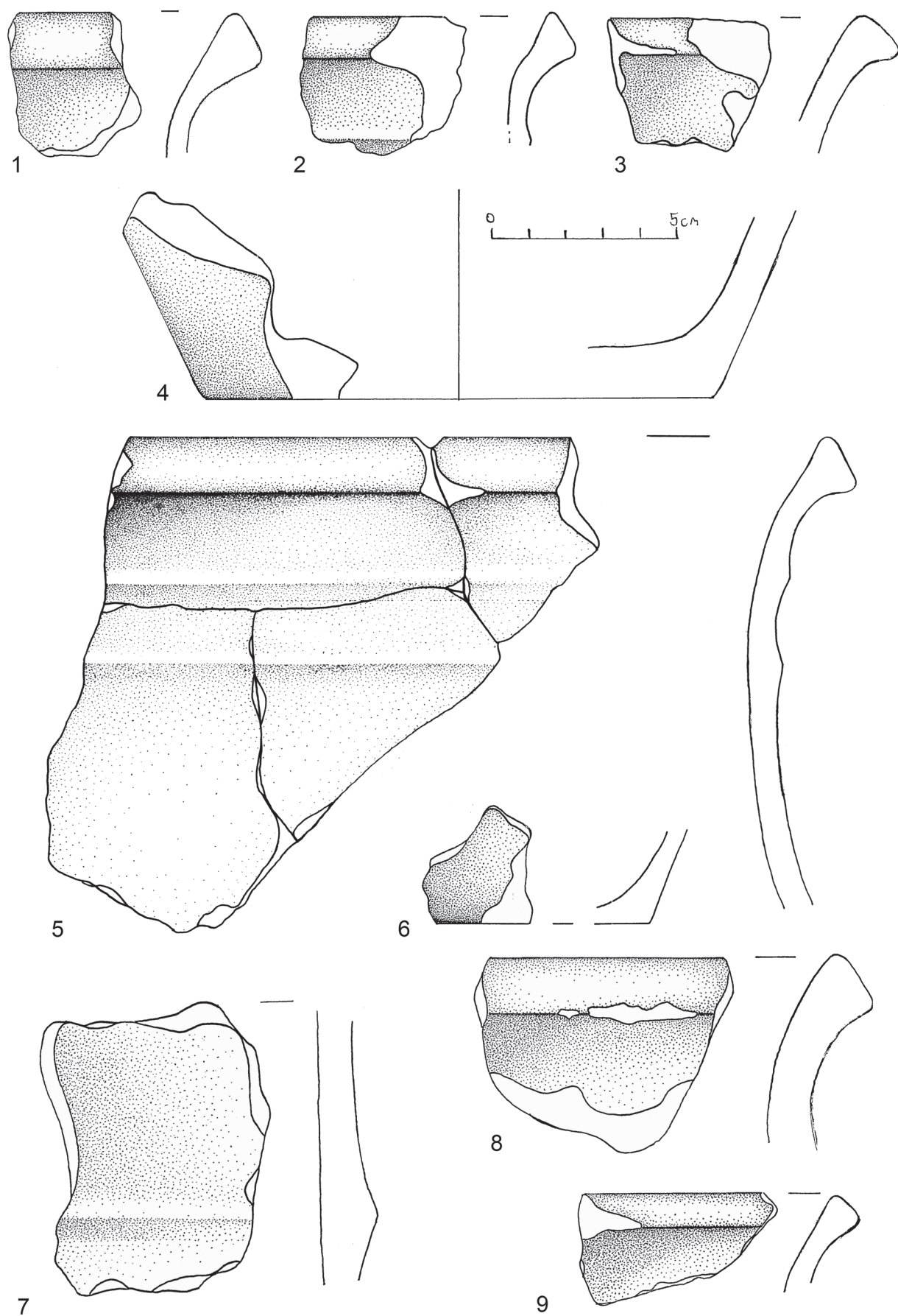
Tabl. IV. Trzebowniko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z I warstwy kulturowej
 Taf. IV. Trzebowniko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der I. Kulturschicht

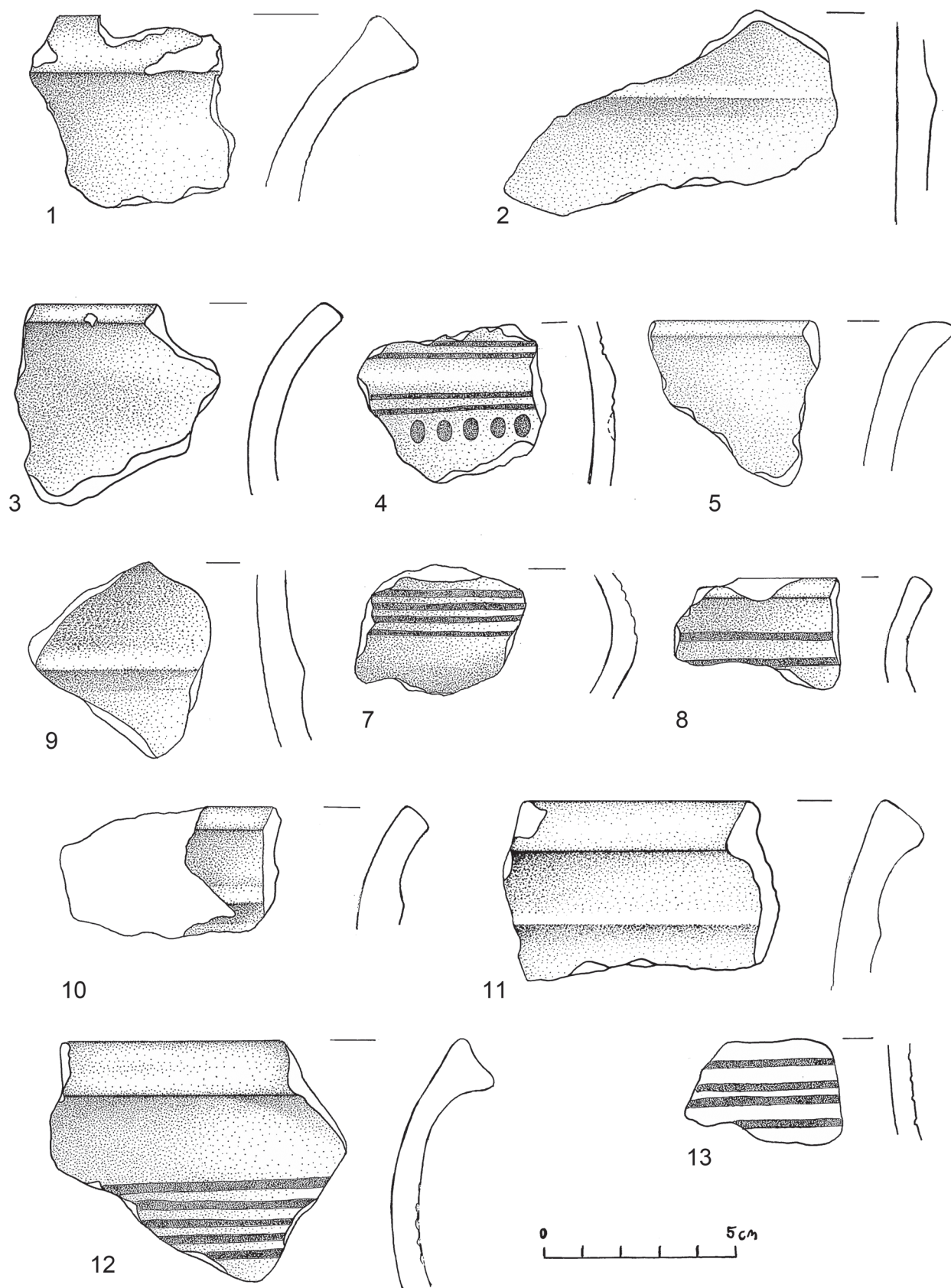
Tabl. V. Trzebowniko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z I warstwy kulturowej
Taf. V. Trzebowniko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der I. Kulturschicht

Tabl. VI. Trzebownisko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z I warstwy kulturowej
 Taf. VI. Trzebownisko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der I. Kulturschicht

Tabl. VII. Trzebowniko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z I warstwy kulturowej
Taf. VII. Trzebowniko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der I. Kulturschicht

Tabl. VIII. Trzebowniko, pow. Rzeszów, stan. 8. Materiał z II warstwy kulturowej
Taf. VIII. Trzebowniko, Kr. Rzeszów, Fst. 8. Material aus der II. Kulturschicht

– Grupa IV – ceramika o czarnych, gładkich powierzchniach.

Procentowy udział poszczególnych grup (wraz z ceramiką nieokreśloną technologicznie – fragmenty bardzo drobne i zniszczone – stanowiące 4% zbioru) na tle całości analizowanego materiału pokazuje tabela 1. Z tabeli tej wynika jednoznacznie zdecydowana przewaga ceramiki o gładkich, brunatnych powierzchniach. Stosunkowo duży jest również udział ceramiki gładkościennej o powierzchniach zewnętrznych brunatnych i wewnętrznych czarnych lub szaroczarnych. Mniejszą frekwencję wykazuje natomiast ceramika o powierzchniach jasnobrunatnych, szarobrunatnych (czarnobrunatnych) czy też o brunatnych powierzchniach zewnętrznych i szarobrunatnych (czarnobrunatnych) wewnętrznych. Znikomy jest udział pozostałych grup technologicznych – III (ceramika brunatna lub szarobrunatna o lekko szorstkich powierzchniach zewnętrznych) i IV (ceramika o powierzchniach czarnych, gładkich).

Tabela 1

Frekwencja wydzielonych grup technologicznych dla ceramiki trzcinieckiej z Trzebownika, stan. 8

Tabelle 1

Frequenz der für die Trzciniec-Keramik aus Trzebowniko, Fst. 8 unterschiedenen technologischen Gruppen

	IA	IB	IC	ID	II	III	IV	?	Razem
N	7	427	77	22	157	7	32	29	759
%	1	56	10	3	21	1	4	4	100

Pod względem stosowanej domieszki analizowany zbiór wykazuje stosunkowo dużą jednorodność. We wszystkich grupach występują takie same domieszki tłucznia kamiennego z większą lub mniejszą ilością miki. Granulometria domieszki wskazuje na wyłączne stosowanie tłucznia drobno- i średnioziarnistego.

MAKROMORFOLOGIA

Przechodząc do omówienia kwestii stylistycznych związanych z analizowanym zbiorem ceramiki na wstępie należy zaznaczyć, że ze względu na silny stopień rozdrobnienia materiału nie można pokusić się o wysnucie daleko idących ustaleń typologiczno-chronologicznych. Wyjątkiem może być zaledwie kilka form. Wśród nich w pierwszej kolejności należy wymienić, zrekonstruowany w dużej części, łagodnie profilowany garnek o esowatym profilu i pogrubionym brzegu (tabl. V, 1). Okaz ten stanowi klasyczny przykład garnka łagodnie profilowanego o wydętym brzuscu i lejkowatej szyjce z różnie ukształtowaną krawędzią typowego dla kultury trzcinieckiej (H. Taras 1995, s. 63; J. Dąbrowski 2004, s. 48). W klasyfikacji Jacka Górskiego (2007, s. 19, ryc. 11) przeprowadzonej dla materiałów zachodniomałopolskich analogiczne naczynia zaliczane są do typu G111, przy czym okaz z Trzebownika pozbawiony jest typowej dla tej formy ornamentyki w postaci poziomej listwy plastycznej (względnie poziomych żłobków). Element ten posiadają natomiast inne fragmenty górnych części naczyń, z których przynajmniej część można zapewne łą-

czyć z tym samym typem garnka (np. tabl. II, 4; III, 11; VI, 7; VII, 5).

Z grupą garnków łagodnie profilowanych (esowatych) można również powiązać fragment górnej części naczynia z wychyloną, obustronnie pogrubioną krawędzią zdobionego na przejściu brzuśca w szyjkę poziomymi żłobkami pod którymi umiejscowione są łukowate, ryte fasetony (tabl. IV, 1). Również i ten wątek zdobniczy typowy jest dla naczyń trzcinieckich i występuje on zarówno na formach garnkowatych (np. A. Gardawski 1959, tabl. XXII, 19; LIV, 18; H. Taras 1995, ryc. A2 i A7 ze s. 72; S. Czopek 2007, tabl. VII, 5; VIII, 8), jak i też na innych typach naczyń (np. A. Gardawski 1959, tabl. XXII, 15; H. Taras 1995, tabl. IV, 10; XVII, 1; XLIII, 1).

Wykaz form, które można łączyć z naczyniami garnkowatymi, zamyka fragment naczynia ze stożkową szyją o nie-pogrubionym brzegu i prosto ściętą krawędzią wylewu, poniżej której znajduje się pozioma listwa plastyczna (tabl. VI, 9). Analogicznie ukształtowane naczynia, określane jako garnki beczułkowate, występują również na innych terytoriach kultury trzcinieckiej (np. J. Górski 2007, tabl. 46, g; J. Adamik, M. Burghardt 2011, ryc. 20, 4).

W prezentowanym zestawie form ceramicznych można wydzielić również słabo zachowane misy. Za takie zapewne można uznać dwa okazy z otworkami pod krawędzią zachowane fragmentarycznie. Pierwszy z nich pochodzi z jednoczęściowej misy o nieznacznie pogrubionej i skośnie ściętej krawędzi (tabl. III, 5), drugi z misy stożkowej (tabl. V, 5). Zarówno formy naczyń, jak również sposób ich zdobienia, znajduje analogie przede wszystkim na obszarze podkrakowskim (np. J. Górski 2007, tabl. 13A: k; 19: e; 29A: d, f; 29B: o; 38: b; 45: a; 65: e3) gdzie tego typu naczynia z otworkami pod krawędzią zaliczane są, wg przytaczanej już klasyfikacji Jacka Górskiego (2007, s. 19, ryc. 14), do typu M22 w wersji „b”. Na innych terenach są one rzadkie (np. A. Gardawski 1959, tabl. XXV, 5; XXVI, 1; LV, 11). Znacznie częściej spotykane są natomiast analogicznie uformowane misy, ale pozbawione dziurek pod krawędzią (np. A. Gardawski 1959, tabl. XXXIX, 5; XLVIII, 19; XLIX, 13), przy czym również i one grupują się przede wszystkim w lessowej części zachodniej Małopolski, gdzie forma ta jest powszechnie używana przez cały okres trwania kultury trzcinieckiej na tym terenie (J. Górski 2007, s. 49–81).

Zdecydowanie lepiej zachowane jest naczynie, które można wiązać z kolejną grupą morfologiczną, jaką są puchary. Można z nią łączyć tylko jeden okaz zachowany w większej części. Pod względem formalnym należy go zaliczyć do pucharów typu P21 w typologii Jacka Górskiego (2007, s. 19, ryc. 15). Typ ten skupia puchary o esowatym profilu charakteryzujące się, podobnie jak typowe dla TK garnki, obecnością tzw. cech klasycznych (pogrubiony brzeg i zdobienie listwami plastycznymi). Wyróżnia się on wielowątkowym zdobieniem – oprócz typowej dla tej formy listwy plastycznej ornamentowany jest także zlokalizowanymi w dolnej części, dołkami oraz znajdującymi się powyżej trzema poziomymi liniami rytymi. Ornament ten omówiony zostanie szerzej w dalszej części tekstu poświęconej zdobnictwu.

W zestawie form ceramicznych odkrytych na stanowisku 8 w Trzebowniku mogły również występować kubki lub dzbany. O występowaniu takich form naczyniowych świadczy fragment taśmowatego ucha, przy czym jego stan zachowania nie pozwala na przypisanie go do konkretnej grupy morfologicznej.

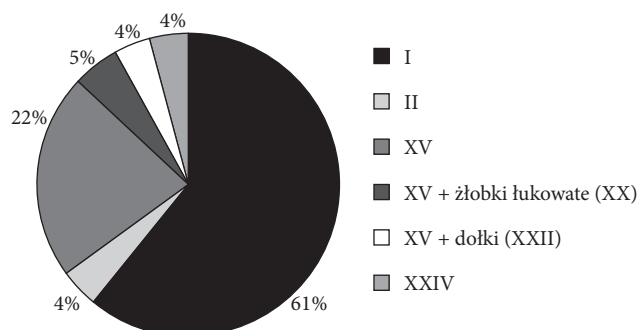
ZDOBNICTWO

W analizowanym zbiorze ceramiki wydzielono 54 fragmenty zdobionych naczyń. Na podstawie klasyfikacji zaproponowanej przez Jacka Górskiego (2007, s. 19) wyróżniono wśród nich kilka grup zdobniczych. W większości przypadków (61%) były to fragmenty ornamentowane poziomymi listwami plastycznymi (I grupa zdobnicza) (ryc. 5). Dla 30% zdobionych naczyń i ich fragmentów elementem nadrzędnym są poziome żłobki (linie wykonane techniką rycia). Pozostałe elementy zdobnicze to guzy plastyczne (II grupa zdobnicza) i otworki (XXIV grupy zdobnicze).

Najliczniejszą grupę (33 fragmenty ceramiki) w omawianym zbiorze stanowią ułamki naczyń zdobionych poziomymi listwami plastycznymi (I grupa zdobnicza). W grupie tej występują dwa najprostsze warianty, tj. z jedną (26 fragmentów) lub dwiema (7 fragmentów) listwami plastycznymi. Większość tak zdobionych naczyń była zachowana fragmentarycznie (tabl. I, 1, 9, 13, 14; II, 4; III, 1, 2, 4, 11, 12; IV, 9, 10, 11, 13; V, 4, 7, 9; VI, 2, 4, 9, 11; VII, 2, 7; VIII, 3, 6, 9, 10). Jedynie w trzech przypadkach można pokusić się o rekonstrukcję form, na których wystąpił omawiany rodzaj zdobienia. Dwukrotnie odnotowano obecność zdwojonej listwy plastycznej na fragmentarycznie zachowanych garnkach esowatych typu G111 wg Jacka Górskiego (2007, tabl. VI, 7; VII, 5). Trzeci fragment, zdobiony wysoko umieszczoną pojedynczą listwą plastyczną, pochodzi z naczynia ze stożkową szyją w typie garnka beczułkowatego (tabl. VI, 9). Usytuowanie listw plastycznych w górnych częściach naczynia, zawsze ponad jego załomem, jest charakterystyczne również dla pozostałych fragmentów naczyń, na których stwierdzono obecność tego typu wątku zdobniczego. W zdecydowanej większości przypadków (16 na 17 zarejestrowanych fragmentów brzegów naczyń z listwami plastycznymi) współwystępowały one na naczyniach z pogrubionymi krawędziami wylewów. Same listwy plastyczne były niezbyt wydatne, w przekroju trójkątne, z ostrym lub lekko zaokrąglonym wierzchołkiem.

Drugą grupę pod względem liczebności stanowią fragmenty naczyń, dla których nadrzędnym elementem zdobniczym są poziome żłobki i linie ryte (XV grupa zdobnicza).

W zdecydowanej większości przypadków były to niewielkie ułamki ceramiki na których zachowało się po kilka żłobków, występujących obok siebie lub też znajdujących się w pewnej odległości. Omawiane wątki zdobnicze grupowały się zazwyczaj na naczyniu bezpośrednio powyżej załomu brzuśca (np. tabl. VI, 8; VIII, 7) albo w górnej jego części, na przejściu brzuśca w szyjkę (tabl. VIII, 11; IV, 1) lub na szyjce (np. tabl. V, 13; IV, 12; III, 3). W wielu przypadkach żłobkom towarzyszyły dodatkowe elementy ornamentacyjne, współśrodkowe łuczki, bądź też listwy plastyczne i dołki (odciski stempelka), które z kolei lokowano poniżej. Połączenie poziomych żłobków i współśrodkowych łuczków występuje na dwóch fragmentach, przy czym różnią się one ułożeniem poszczególnych elementów zdobniczych względem siebie – łukowate żłobki mogą być bezpośrednio połączone z nadrzędnym wątkiem zdobniczym (żłobkami) (tabl. IV, 1) lub też usytuowane w pewnej odległości od niego (tabl. VI, 8). Scharakteryzowane wątki zdobnicze zasadniczo występują na większości terytorium zajęтым przez osadnictwo kultury trzcinieckiej (np. A. Gardawski 1959, tabl. XXII, 15, 19; W. Blajer 1985, ryc. 5, 3; E. Kłosińska 1991, tabl.

Ryc. 5. Frekwencja występowania poszczególnych grup zdobniczych w zbiorze ceramiki kultury trzcinieckiej z Trzebownika, stan. 8

Abb. 5. Frequenz der einzelnen Verzierungsmotive in der Keramiksammlung der Trzciniec Kultur aus Trzebowniko, Fst. 8

III, 5; J. Górski 1994, ryc. 5, 2, 9; 6, 10; H. Taras 1995, tabl. I, 11; IV, 10, 9; XVII, 1; XLIII, 1, 2; S. Czopek 2007, tabl. VII, 5; VIII, 8; M. S. Przybyła, W. Blajer 2008, tabl. 1, 4; 11, 3; 16, 4; J. Górski, P. Makarowicz, A. Wawrusiewicz 2011, tabl. XCV: 1393; CLXVI: 3332; CCXVI: 4721), przy czym te drugie wydają się być bardziej rozpowszechnione. Również w dwóch przypadkach wystąpiły fragmenty zdobione zwiokrotnionymi liniami rytymi współwystępującymi z pojedynczą listwą plastyczną i szeregiem dołków (stempelków). Wśród tak zdobionych naczyń można wyróżnić jedynie puchar o esowatym profilu i pogrubionym brzegu (typ P21 wg J. Górskiego 2007) na którym na największej wydętości brzuśca zlokalizowana była pozioma listwa plastyczna z dookoła umieszczonymi dołkami oraz znajdującymi się powyżej trzema poziomymi żłobkami (tabl. II, 1). Drugi fragment pochodzi natomiast ze środkowej części nieokreślonego naczynia, na którym niezbyt wydatna listwa plastyczna umieszczona była pomiędzy dwoma rzędami podwójnych poziomych żłobków (tabl. VIII, 4) pod którymi dodatkowo znajdowały się dołki. Bezpośrednie analogie do omawianego typu zdobnictwa pochodzą przede wszystkim z terenów Niziny Mazowieckiej, szczególnie dorzecza Bzury i Pilicy (np. H. Taras 1995, tabl. IX, 6; J. Górski, P. Makarowicz, A. Wawrusiewicz 2011, tabl. LXXIV: 796; LXXXI: 983; LXXXIX: 1249; XCI: 1306; XCII: 1312; XCVIII: 1466; CII: 1602; CIII: 1616; CXIV: 1899; CXXXIII: 2451) oraz Polesia Lubelskiego i Wyżyny Lubelskiej (H. Taras 1995, tabl. XIX, 9; XXXVII, 8).

Pozostałe elementy zdobnicze to guzy plastyczne (II grupa zdobnicza) i otworki (XXIV grupa zdobnicza). Guzy plastyczne odnotowano jedynie na dwóch fragmentach naczyń. W obu przypadkach są to niewielkie egzemplarze umieszczone w środkowych partiach naczynia (tabl. I, 6). Dwa kolejne fragmenty pochodzą natomiast z jednoczęściowej misy z otworkami pod krawędzią (tabl. III, 5) oraz analogicznie zdobionej misy stożkowej (tabl. V, 5).

MIKROMORFOLOGIA

W prezentowanym zestawie źródeł kultury trzcinieckiej znaleziono 74 fragmenty naczyń o mniej lub bardziej widocznych cechach mikromorfologicznych. Wśród 68 egzemplarzy brzegowych wyróżniono okazy: pogrubione (58 brzegów) i nie-

pogrubione (10). Wśród brzegów pogrubionych zdecydowaną większość stanowiły okazy wyraźnie pogrubione (niecałe 90%). Zazwyczaj brzegi takie pogrubiano od zewnątrz (73% brzegów pogrubionych), rzadziej obustronnie (23%). Tylko w dwóch przypadkach (4%) odnotowano obecność brzegów pogrubionych od wewnątrz, przy czym stopień pogrubienia jednego z nich był niewielki. Większość krawędzi była ścięta (94%), w większości skośnie, a krawędzie trzech brzegów określono jako „facetowane”. Tylko w jednym przypadku odnoto-

wano obecność krawędzi zaokrąglonej. Ta ostatnia wystąpiła w korelacji z brzegiem niepogrubionym.

Szyje naczyń w zdecydowanej większości były lejkowato rozchylone (6 okazów). W dwóch przypadkach były to szyje proste, w tym jedna stożkowata.

Udział poszczególnych typów den w omawianym zbiorze ceramiki kształtował się na takim samym poziomie – dna wyodrębnione i niewyodrębnione wystąpiły trzykrotnie.

4. ANALIZA CHRONOLOGICZNA

Nadrzędnym celem opracowania materiałów z Trzebownika, stan. 8, było ustalenie ram czasowych jego użytkowania w ramach starszej epoki brązu. Charakter zabytków ceramicznych kultury trzcinieckiej pozyskanych w trakcie badań wykopaliskowych na tym stanowisku przemawia za ich przynależnością do tzw. klasycznej fazy omawianej formacji kulturowej. Podstawą takiego datowania, przy braku przedmiotów metalowych określających chronologię, mogą być tylko formy naczyń i porównanie ich do lepiej datowanych materiałów z innych terenów. Ze względu na brak lokalnego systemu periodyzacji źródeł, materiały z dorzecza Sanu i Wisłoka odnoszone są zazwyczaj do ustaleń wypracowanych dla sąsiednich regionów – zachodniej Małopolski (obszar lessów podkrakowskich) czy też Lubelszczyzny. Jak już wspomniano, prezentowany materiał wykazuje wyraźne analogie do materiałów „klasycznych” kultury trzcinieckiej, a ściślej do zespołów typu A1 i A2 w zachodniej Małopolsce (J. Górski 1997, s. 16–22; 2007, s. 49–62; zob. też P. Makarowicz 2010, s. 21–22, tabela 1.2). Elementy reprezentatywne dla faz A1 i A2 uchwytne w analizowanym zbiorze to: fragmenty naczyń zdobione poziomymi żłobkami (XV grupa zdobnicza), naczynia o łagodnym esowatym profilu (garnki typu G111 oraz nawiązujący do nich puchar typu P21) z pogrubionym brzegiem i zdobieniem w postaci poziomych listew plastycznych (I grupa zdobnicza), ułamki zdobione poziomymi listwami (I grupa zdobnicza) oraz przewaga brzegów pogrubionych nad niepogrubionymi. Dodatkowo, pewne cechy stylistyczne i zdobnicze pozwalają na uściślenie chronologii analizowanego zbioru do młodszego z wyżej

wyszczególnionych stadiów w ramach fazy klasycznej rozwoju kultury trzcinieckiej. W prezentowanym materiale można dostrzec analogie do zachodniomałopolskich zespołów typu A2 przejawiające się dominacją poziomego zdobnictwa plastycznego (dookolne listwy) nad rytym w postaci poziomych żłobków. Do wzorców diagnostycznych fazy A2 zaliczyć można również obecność w zbiorze z Trzebownika, stan. 8, garnka beczułkowatego, który w zachodniej Małopolsce jest charakterystyczny dla zespołów typu A2 lub A4. Z drugiej strony zwraca uwagę brak, traktowanych jako wyznacznik fazy A1, bogato ornamentowanych waz na nóżkach typu 22 wg klasyfikacji naczyń wazowatych Jacka Górskiego (2007, s. 53–54) lub typu D III B wg Jana Dąbrowskiego (2004, s. 56). Obserwacja ta jest tym bardziej istotna, z uwagi na fakt, że jedno z takich naczyń znane jest z najbliższej okolicy omawianego stanowiska (Nowa Wieś, stan. 3–4 – S. Czopek 2010, ryc. 2).

Podsumowując uwagi na temat chronologii materiałów trzcinieckich pozyskanych w trakcie badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 2007 roku na stanowisku nr 8 w Trzebowniku należy stwierdzić, że pozycja chronologiczna analizowanego stanowiska w ramach fazy klasycznej (zespoły typu A1 i A2) pozostaje w zgodzie z datowaniem stanowisk zgrupowanych nie tylko w najbliższym sąsiedztwie tego stanowiska (mikroregion osadniczy wzdłuż Mrowli między Trzebownikiem a Nową Wsią – S. Czopek 2007, s. 214–221), ale również na nieco szerszym obszarze obejmującym najbliższe okolice Rzeszowa (por. S. Czopek 2003, s. 139, 145–146).

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

<p>Adamik J., Burghardt M.
2011 Osada tarnobrzesckiej kultury łużyckiej w Białobrzegach, pow. Łańcut, stanowisku nr 5, w świetle ostatnich badań, „MSROA”, t. 32, s. 117–167.</p> <p>Blajer W.
1985 Stan badań nad południowym zasięgiem kultury trzcinieckiej, „AAC”, t. 24, s. 61–88.</p> <p>Czopek S.
2003 „Rzeszowskie” skupisko osadnicze kultury trzcinieckiej, [w:] Gancarski J. (red.), <i>Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich</i>, Krosno, s. 139–150.</p> <p>2007 <i>Grodzisko Dolne, stanowisko 22 – wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wisłokiem. Część I. Od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza</i>, Rzeszów.</p> | <p>2010 Aus den Forschungen über die Trzciniec-Kultur in der Rzeszów-Umgebung, „AAR”, t. 3, s. 213–250.</p> <p>Dąbrowski J.
2004 <i>Ältere Bronzezeit in Polen. Starsza epoka brązu w Polsce</i>, Warszawa.</p> <p>Gardawski A.
1959 Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce, „Mat. Star.”, t. 5, s. 7–189.</p> <p>Górski J.
1994 Periodyzacja kultury trzcinieckiej na lessach podkrakowskich, [w:] Mitura P. (red.), <i>Problemy kultury trzcinieckiej</i>, Rzeszów, s. 23–49.</p> <p>1997 Główne etapy rozwoju kultury trzcinieckiej na obszarze Nowej Huty na tle przemian tej kultury w zachodniej Małopolsce, „MANH”, t. 20, s. 7–37.</p> |
|---|---|

- 2007 *Chronologia kultury trzcinieckiej na lessach Niecki Nidziańskiej*, Kraków.
- Górski J., Makarowicz P., Wawrusiewicz A.
- 2011 *Osada i cmentarzysko społeczności trzcinieckiego kręgu kulturowego w Polesiu, stanowisko 1, woj. łódzkie*, Łódź.
- Kłosińska E.
- 1991 *Osada kultury trzcinieckiej w Rakszawie, stanowisko 12, woj. Rzeszów, „MSROA” za lata 1980–1984*, s. 157–163.
- Makarowicz P.
- 2010 *Trzciniecki krąg kulturowy – wspólnota pogranicza Wschodu i Zachodu Europy*, (= *Archaeologia Bimaris*, Monografie, t. 3), Poznań.
- Przybyła M.S., Blajer W.
- 2008 *Struktury osadnicze w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza na obszarze podkarpackiej wysoczyzny lessowej między Wisłokiem i Sanem*, Kraków.
- Taras H.
- 1995 *Kultura trzciniecka w międzyrzeczu Wisły, Bugu i Sanu*, Lublin.

Joanna Adamik, Marcin Burghardt

Trzciniec-Kultur-Materialien aus der Fundstelle Nr. 8 in Trzebowniko, Kr. Rzeszów

Zusammenfassung

Die Fundstelle Nr. 8 in Trzebowniko, Gde. Loco, Kr. Rzeszów liegt auf einer sandigen, dünenartigen Anhöhe, die direkt an dem heutigen Mrowla-Flussbett, dem linken Nebenfluss von Wisłok lokalisiert ist. Zusammen mit den in der nahen Nachbarschaft gelegenen Fundstellen Nr. 9 und Nr. 11 bildet sie einen Teil der größeren Siedlungsmikroregion, die ein paar Fundstellen zu beiden Seiten des heutigen Wisłok-Flussbetts, zwischen Trzebowniko im Westen und Terliczka im Osten umfasst (S. Czopek 2010, Abb. 1).

Die Fundstelle Nr. 8 wurde 2007 entdeckt und erforscht. Im Laufe der Forschungen legte man frei und erforschte 26 Erdobjekte mit verschiedener (meistens unbestimmter) Chronologie. Man dokumentierte auch die Anwesenheit einer reichen Kulturschicht, aus der man zahlreiche Keramiken, wie auch andere Funde gewann. Die gewonnenen Artefakte ließen an der Fundstelle mindestens 3 an die Trzciniec-Kultur, Tarnobrzeg-Lausitzer Kultur und das Frühmittelalter knüpfende Siedlungsphasen unterscheiden.

An der Fundstelle Nr. 8 registrierte man eine interessante, stratigraphische Situation. Im Südteil des erforschten Gebietes, direkt unter der Humusschicht fand man den gewachsenen Boden mit den sich deutlich abzeichnenden Objekten. Die Kulturschicht (neigt zum Bodenfließen) befand sich dagegen im Nordteil der Fundstelle an dem in Richtung Mrowla

hin abfallenden Hang. In diesem Teil des erforschten Gebietes stellte man auch die Anwesenheit der Objekte fest, wobei es sich hier um wenige, am Rande der Akkumulationsschicht lokalisierte Gruben handelte. In manchen von ihnen registrierte man einzelne, nicht charakteristische Keramikbruchstücke. Der Fundkontext weist auf die sekundäre Ablagerung hin.

Das im vorliegenden Beitrag präsentierte Material umfasst über 750 Keramikfragmente der Trzciniec-Kultur. Unter den analysierten Materialien kommen vor allem Topffragmente zum Vorschein. In der präsentierten Formauswahl kann man auch schlecht erhalten gebliebene Schüsseln und Becher unterscheiden. An der Fundstelle Nr. 8 in Trzebowniko konnten man auch Tassen oder Krüge erwarten.

Die Merkmale der Gefäßkeramik lassen das an der Fundstelle in Trzebowniko freigelegte Material auf die klassische Phase zurückführen. Die dort gewonnenen Quellen weisen deutliche Analogien zu den Komplexen vom Typ A1 und A2 im westlichen Klempolen. Solche chronologische Position der analysierten Fundstelle stimmt mit der Datierung der nicht nur benachbarten Fundstellen (die Siedlungsmikroregion entlang dem Fluss Mrowla, zwischen Trzebowniko und Nowa Wieś) sondern auch der Fundstellen auf dem etwas breiteren Gebiet in der Umgebung von Rzeszów überein.

